

Eđitim

Mehmet Zeki AYDIN*

BİR AĞACIN DALLARI
AKRABALAR

“Cenab-ı Hakk’ın Kur’an-ı Kerim’de kendisine iman ve ibadetten hemen sonra, ana babaya iyi davranmayı emredip arkasından da akrabaya karşı iyilikte bulunarak haklarını îfâ etmeyi istemesi konunun önemini göstermektedir.”

İslâm’a göre, insanın dünyada iki temel sorumluluğu vardır. Birincisi, onu yaratan, rızıklandıran ve çeşitli nimetlerle donatan Allah’ı bilmek, tanımak, O’na inanmak ve bildirdiği şekilde kulluk etmektir. İkincisi de beraber olduğu, hayatın çeşitli alanlarını birlikte paylaştığı insanlara karşı olan görev ve sorumluluğunu yerine getirmektir. Kur’an, hepimizin hak ve sorumluluklarını belirtmiştir. Bunlardan biri de insanın ailesine, akrabalarına ve ilişkide olduğu çevresine karşı olan görev ve yükümlülükleridir. Çünkü insan dünyada tek başına olmadığı gibi, başıboş da bırakılmamıştır; her zaman ilişki içinde olduğu anne, baba, eş, evlat, akraba gibi yakınlarıyla karşılıklı ilişki içinde olması istenmiştir.

Allah, insanları yaratmış, ardından da nesep ve evlilik yoluyla aralarında akrabalıklar oluşturmuştur. İnsana kendi cinsinden eşler yaratmış, onlardan evlat ve torunlar var ederek birer aile hâline getirmiş-

tir. Birbirleriyle kaynaşıp huzur ve sükûn bulmaları için de onlara sevgi, şefkat ve merhamet duyguları bahşetmiştir. Sevgi, merhamet ve yardımlaşma, aile bireylerini ve ailenin çevresini meydana getiren akrabaları birbirine bağlayan en önemli bağ olduğu gibi, aynı zamanda milletleri var eden ve ayakta tutan en temel değerdir. Toplumların huzurlu ve mutlu olmalarının temeli tek tek bireylerin ve ailelerin mutluluğuna bağlıdır. Onun için de İslâm, akrabalar arasındaki bağın korunmasına çok önem vermiştir.

Cenab-ı Hakk’ın Kur’an-ı Kerim’de kendisine iman ve ibadetten hemen sonra, ana babaya iyi davranmayı emredip arkasından da akrabaya karşı iyilikte bulunarak haklarını îfâ etmeyi istemesi konunun önemini göstermektedir. Kur’an-ı Kerim, 4/Nisâ suresi 1. âyette Yüce Mevlâ’mız şöyle buyurur: “Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan ve ondan da eşini yaratan; ikisinden birçok erkek ve kadın (meydana getirip) yayan Rabbinize karşı gelmekten

sakının. Kendisi adına birbirinizden dilekte bulunduğunuz Allah’a karşı gelmekten ve akrabalık bağlarını koparmaktan sakının. Şüphesiz Allah üzerinizde bir gözetleyicidir.”

Akrabalar arasındaki ilişkiye dinî bir terim olarak sıla-i rahim denir. Sıla-i rahim, akraba ve yakınları ziyaret etme, hâl hatır sorma ve yardımda bulunma, akrabayı, yani ana, baba, dede, çocuklar ve torunları; süt ve evlilik yoluyla olan yakınları ziyaret etmek, gözetmek ve onlara yardım etmek gibi anlamlar ifade eder.

İslâm, akrabaları bir ağaca, akrabalık bağlarını da o ağacın köklerine benzetmiştir. Ağaç dalıyla, budağıyla, yaprağıyla gür ve güzel görünür; faydalı olur. Dalı yaprağı olmayan bir ağaç, ağaçlıktan çıkar. Kupkuru bir odun olarak kalır. Bu ağacın dalını, budağını, yaprağını ve meyvesini besleyen, geliştiren ve onu faydalı bir ağaç hâline getiren ise o ağacın kökleridir. Ağacın kökleri bakım yapılarak korundukça ağaç olarak

kalır. İşte insanlar da bir ağacı meydana getiren dallar, budaklar ve yapraklar gibidir. Herkes birbirlerine bağlı, birbirleriyle ilişkili ve birbirine destek veren birer daldır. Bu birliği, beraberliği ve dirliği ayakta tutmak için akrabalık bağlarını sıkı tutmak ve geliştirmek önemlidir. Allah Rasulü bu hususu şöyle belirtmiştir: *“Rahim/akrabalık, sık ağaçların birbirine girmiş kökleri gibidir. Rahmân isminden alınmıştır. Bu nedenle Allah, ‘Kim sana ilgiyi sürdürürse ben de onunla ilgiyi sürdürürüm. Kim seninle ilgiyi keserse ben de onunla ilgiyi keserim.’ buyurdu.”*¹

İslâm dininde, aile, akraba, komşu ve İslâm kardeşliğinin gerektirdiği bağları korumak anlamına gelen sıla-i rahimin önemini anlamak için şu hadise bakmak yeterlidir: *“Akraba ile ilişkiyi kesen cennete giremez.”*² Bu bakımdan akraba ile bağları ve münasebetleri kesmek haram kabul edilmiş-

tir. İslâm, akrabalığı yalnız kan bağıyla sınırlamamış, evlilik ve süt emzirmeyi de birtakım dinî ve hukukî sonuçlar doğuracak

şekilde akrabalık bağıni oluşturan unsurlar olarak kabul etmiştir.

Sıla-i rahim kişinin sadece akrabalarına iyi davranması, onların acılarını ve mutluluklarını paylaşması ve onlara belli sınırlar içinde yardım etmesi anlamına gelmez; aynı zamanda kişi servetini de imkânları dâhilinde ve akrabalarının ihtiyaçlarına göre onlarla paylaşmalıdır. Şu âyette adaletten sonra ihsanla birlikte akrabaya vermeyi zikretmesi bunun bir ifadesidir. Kur’an’da şöyle buyrulur: *“Şüphesiz Allah, adaleti, iyilik yapmayı, yakınlarına yardım etmeyi emreder; hayâsızlığı, fenalık ve azgınlığı da yasaklar. O, düşünüp tutasınız diye size öğüt veriyor.”*³

İslâm, yakınların ihtiyaçlarının karşılanmasını akrabalığın bir gereği saymaktadır. 17/İsrâ suresi 26. âyetteki, *“Akrabaya, yoksula ve yolda kalmış yolcuya haklarını ver, fakat saçıp savurma.”* emri, akrabaya ihtiyaç anında her türlü maddî yardımın ve destekte bulunmanın sıla-i rahmin gereği olduğunu ortaya koyar. Aynı şekilde, 2/Bakara suresi 215. âyet konuyu daha da açıklar: *“Sana Allah yolunda ne harçayacaklarını soruyorlar. De ki: ‘Hayır olarak ne harcarsanız o, ana baba, akraba, yetimler, fakirler ve yolda kalmışlar içindir. Hayır olarak ne yaparsanız, gerçekten Allah onu hakkıyla bilir.’”*

İnfak yaparken, akrabayı mahcup etmeyecek ve ihtiyacı-

nı karşılayacak bir şekilde kişinin kendi için ayırdığı, sevdiği malından verilmesi istenmiştir: “Sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda harcamadıkça iyiliğe asla erişemezsiniz. Her ne harcarsanız Allah onu bilir.”⁴ Bu âyet nazil olunca zengin sahâbîlerden biri olan Ebû Talha, Allah’ın Rasulü (s.a.v)’ne şöyle dedi: “Ey Allah’ın Rasulü! Allahu Teâlâ, “Sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda harcamadıkça iyiliğe erişemezsiniz.” buyuruyor. Benim en sevimli şeyim hurma bahçesidir. O Allah için sadakadır ve onunla iyiliğe erişmek ve onun Allah katında bana azık olmasını istiyorum. Ey Allah’ın Rasulü! Onu, Allah’ın sana gösterdiği yere harca.” Efendimiz bunun üzerine; “Çok güzel, bu çok kârlı bir mal oldu, bu çok kârlı bir mal oldu. Söylediklerini duydum ve ben bunu akrabaların arasında dağıtmanı uygun görüyorum.” buyurdu. Ebû

Talha da: “Ey Allah’ın Rasulü, söylediğin gibi yaparım.” dedi. Sonra Ebû Talha o bahçeyi akrabaları ve amcaoğullarına bölüştürdü.⁵

İslâm akrabaya iyiliği ve akrabalıktan doğan sorumlulukların yerine getirilmesini emrederken, câhiliyenin ırkçılık anlayışını ise kesinlikle reddetmiştir. Çünkü câhiliyye Arapları akrabalık, nesep ve soy üstünlüğüne dayalı kavmiyetçi bir anlayışa sahiptir. Câhiliye Araplarında kabilenin menfaati söz konusu olduğunda, hiçbir ilke ve hakkın fazla bir önemi yoktu. İşte İslâm, câhiliyedeki bu tarz akrabalık anlayışını tamamıyla reddederek, onun yerine dine dayalı kardeşlik ve takvâda üstünlük fikrini yerleştirmiştir. Çünkü Kur’an’a göre bütün insanlar bir ana baba-dan yaratılmıştır; hiç kimsenin diğerinden takvâdan başka bir üstünlüğü yoktur. Bu konu

şöyle ifade edilmektedir: “Ey insanlar! Şüphe yok ki, biz sizi bir erkek ve bir dişiden yaratmış ve birbirinizi tanımanız için sizi boylara ve kabilelere ayırdık. Allah katında en değerli olanınız, O’na karşı gelmekten en çok sakınanınızdır. Şüphesiz Allah hakkıyla bilendir, hakkıyla haberdar olandır.”⁶

Yüce Rabbimiz, bizi sıla-i rahim sevabından mahrum etmesin, bize dünya ve âhirette iyilikler versin.

Dipnot

* Prof. Dr.

- 1 Buhârî, Edep; Abdullah Fevzi Kocaer, *Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrid-i Sarîh*, İstanbul 2004, Hadis nu:2007, c.2, s.725.
- 2 Buhârî, Edep; Abdullah Fevzi Kocaer, a.g.e., Hadis nu:2006, c.2, s.724.
- 3 (16/Nahl, 90)
- 4 (3/Â-i İmrân, 92)
- 5 Buhârî, Zekât; Abdullah Fevzi Kocaer, a.g.e., İstanbul 2004, Hadis nu: 740, c.1, s.259-260.
- 6 (49/Hucurât, 13)Ali Abdulhamid Baltacı, Daru’l-Hayr, Beyrut 1993, s. 412-413.
- 9 el-Kuşeyrî, er-Risale, s. 420-421.
- 10 el-Kuşeyrî, er-Risale, s. 439-440.
- 11 el-Kuşeyrî, er-Risale, s.378.
- 12 el-Kuşeyrî, er-Risale, s. 439.